

който бил четник заедно с Яворов в Македония. Той ни разказваше за Гоце Делчев, за Яворов, за трагедията на Яворов и Лора. Ние декламирахме Яворов наизуст, защото знаехме почти всички негови стихове. Това бяха малкото празници в мрачната килия между карцерите и разпитите, от които ни връщаха пребити.³¹

Дори извън границите на родината българските революционери живеят през онези години с поезията на Яворов. На път към румънската бастилия „Дофтана“ група добруджански политически затворници изживяват своята болка по роден край с песента на Яворов „Заточеници“. „Христо Ботев, Христо Смирненски, Гео Милев, Ив. Вазов, П. К. Яворов и Васил Левски не са забравени и в Дофтана“ — отбелязва в спомените си В. Христов.³²

Кой Яворов е вдъхновявал борците? — ще запитат може би някои. Безспорно не само социалната лирика на поета е звучала в затворите, по лагерите, из партизанските скривалища — ще им отговорим със сигурност, след като прекрасната статия на Веселин Андреев „Живот с Димчо“ разгърна пред нас дълбоките гънки в душевността на партизанина. „Партизанското сърце не лъже“ — записа той в изповедите си. Ние вярваме еднакво и на партизанина, и на поета. А партизаните, политзатворниците, концлагеристите, всички онези, които са отивали да мрат за своята идея, са били и поети в своята велика мечта за бъдещето, и хора с големи сърца, които са и любили, и страдали, и копнели не по-малко от един поет. Как ли са звучали в килията на Вапцаров през някоя от онези жестоки нощи преди разстрела му Яворовите стихове:

Самси. И в треска между тия оголени стени. . .

Редом с лириката и Яворовата драматургия е имала през периода между двете войни своето място в прогресивното развитие на живота. Изключена от програмите на Народния театър, социално-психологическата драма „В полите на Витоша“ влиза в репертоара на провинциалните самодейни трупы, съставени в повечето случаи от прогресивни ученици и учители.³³ Дори личната драма на Яворов и неговият трагичен край, раздухвани от буржоазията като евтина сензация, през тридесетте години се възприемат тъкмо от прогресивните среди като обществена драма,³⁴ в която Яворов е жертва на класовите противоречия в неговата съвременност. Не случайно Никола Вапцаров изнасял сказки по читалищни селски събрания за семейната драма на поета и чрез нея разтърсвал и бунтувал духовете на слушателите си срещу своята съвременност. „Беше през 1934 година — спомня си Игнат Ягоридков, тогава работник кофражист от с. Рила. — Кольо дойде в село да изнесе сказка на тема „Трагедията на Яворов и Лора“. . . И наистина в салона се стекоха толкова хора, колкото никога не са идвали. . . Сказката беше изнесена от Кольо така майсторски, така разбрано, че слушателите, макар болшин-

³¹ Господин Станев Генев (жив. в София, ул. Раковски 48), Спомени, записани в музеи „П. К. Яворов“ на 23. XI. 1959 г.

³² Васко Бедний (Васил Христов), *Дофтана*, Нариздат, София, 1945, с. 177.

³³ Вж. спомените на Дино Кюсов и Лика Чопова в Яворов архив.

³⁴ Вж. Г. Караславов, Трагедията на Яворов, в: *Литературен преглед*, I, 1934, бр. 14, с. 1.